

UN MORMÎNT SARMATIC DESCOPERIT ÎN SUD-VESTUL MUNTENIEI

DE

GH. BICHIR și M. BUTOI

Pe teritoriul satului Mărunței, jud. Olt, s-a descoperit fortuit, în primăvara anului 1974, un mormint sarmatic al cărui inventar a ajuns la Muzeul din Slatina.

Satul Mărunței se află pe terasa înaltă din stînga Oltului, vizavi de Reșca (Romula). Mormintul a fost găsit la circa 50 m sud de debarcaderul podului plutitor ce traversează Oltul, cu ocazia amenajării malului înalt al riului, care începuse să se prăbușească periclitînd astfel accesul spre debarcader.

După informațiile primite de la lucrători, scheletul era orientat cu capul spre nord și picioarele spre sud (paralel cu firul apei), iar adîncimea era de circa 1,50 m. Fiind vorba de o descoperire întîmplătoare nu se pot da detalii cu privire la poziția scheletului și forma gropii. Se pare că scheletul zăcea în poziție întinsă pe spate cu mîinile pe lîngă corp.

Din inventarul lui s-a recuperat o cană de lut și o oglindă cu tamga, de tip sarmato-carpic.

Cana (fig. 1/3—4) are corpul bitronconic, cu gîtul înalt și buza ușor înclinată în afară. Fundul este inelar, iar toarta cu nervură mediană e prinsă de gît și de diametrul maxim.

Pe gît se observă caneluri orizontale (ușor reliefate în partea superioară și mai accentuate la bază), rezultate de la modelarea vasului pe roată. Pe umăr se constată o bandă de linii orizontale incizate. Cana este arsă la cenușiu. Ea are buza puțin știrbită din timpul descoperirii; urme ale lovirii cu casmaua se observă și pe corp.

Vasul își găsește analogii în mediul dacic, respectiv carpic¹. Prin tehnica de lucru și aspectul lui general (cum ar fi nuanța pastei), vasul se apropie de cîmile daco-carpice din complexele Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Oglinda (fig. 1/1—2) este lucrată din bronz² și are forma discoidală, cu tortița scundă; un colț din tortiță este rupt din vechime. Oglinda face parte din categoria exemplarelor mari, avînd dimensiunile de 0,075 (în dreptul tortiței) × 0,065 m. Aversul a fost lustruit dar în prezent este mult

¹ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 342, pl. 126/4; p. 346, pl. 130/3—4.

² Nu s-a făcut analiza oglinzii, dar examenul altor exemplare descoperite în Moldova arată că ele sînt lucrate dintr-un aliaj metalic în compoziția căruia s-a constatat: cupru (Cu), plumb (Pb), staniu (Sn), stibiu (Sb), arsen (As) și zinc (Zn). Proporția dintre cupru și celelalte elemente determină și aspectul fizico-chimic al oglinzilor; oglinzi de bronz care conțin mai mult cupru și oglinzi de metal alb, ce conțin puțin Cu și mai mult Pb, Sn, Sb, As și Zn (cf. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 107).

oxidat (fig. 1/2). Pe revers se află tamgaua. Dacă forma este comună tuturor oglinzilor de tip sarmato-carpic, în schimb semnele care compun tamgaua și tehnica de realizare a lor fac din piesa de la Mărunței un exemplar unic, nemiintilnit pînă în prezent în alte complexe judecînd după materialul publicat și cel văzut de noi în unele muzee din țară și din U.R.S.S. (Moscova, Leningrad, Kiev, Chișinău).

Exemplarul nostru are pe marginea discului, delimitată de o nervură, un șir de puncte rotunde, în relief, distinct tratate (în număr de 58). În interior se află patru spirale în formă de „ochelari”, dispuse în cruce; două au capetele în volută (cele de pe linia tortiței), una (cea din dreapta), are marginile trase în interior și unite în unghi ascuțit, iar a patra (cea din stînga), cu capetele trase în interior neunite (fig. 1/1). Ele sînt realizate din mici puncte romboidale sau triunghiulare (în relief), legate între ele în așa fel încît în unele zone lasă impresia unei nervuri cu creștături, care dau naștere la romburi și triunghiuri, așa cum este X cu hastele inegale din centrul oglinzii. În interiorul lor se află spirale făcute din puncte rotunde în relief, nelegate între ele. Între aceste semne se găsesc cercuri concentrice cu sau fără punct în mijloc sau cercuri simple avînd uneori puncte în centru (fig. 1/1).

Așa cum am amintit, semnele de pe oglinda de la Mărunței-Olt, nu se mai întilnesc grupate toate pe un alt exemplar, ele apar însă separat, pe diverse obiecte de epocă sarmatică, în sudul Uniunii Sovietice (pe stele de piatră, pe oglinzi, pe vase de metal sau de lut, precum și pe alte categorii de obiecte)³, chiar dacă nu sînt redată în aceeași tehnică și uneori semnele nu sînt identice, lucru ce se explică prin aceea că ele au fost executate de persoane mai mult sau mai puțin pricepute.

Oglinda de la Mărunței-Olt se remarcă atît prin bogăția semnelor, mai rar întilnite pe un singur exemplar, cît și prin măiestria cu care a fost executat tiparul. Acest lucru arată că pe lîngă utilitatea practică și rolul apotropaic, acest „soare pectoral” (cum numeau pînă nu demult iukaghirii⁴ oglinzile) era și o podoabă demnă de invidiat. Oglinda era purtată la gît ca un medalion, cu tamgaua în exterior. După moarte, posesoarei i-a fost pusă în mormînt, pentru a o apăra de duhurile rele și în „lumea de dincolo”.

Obiceiu a fost luat de la sarmați și de unele triburi de daci liberi, cum sînt carpii din Moldova. În Muntenia s-au găsit oglinzi de tip sarmato-carpic în așezări de tip Militari-Mătăsaru la Militari, Străulești, Tîrgșor

³ Cf. E. Solomonik, *Sarmatskie znaki severnogo pričernomorja*, Kiev, 1959, p. 66, fig. 18; p. 77, fig. 32; p. 98, fig. 43; p. 99, fig. 44; p. 101, fig. 45; p. 103, fig. 47; p. 106, fig. 50—51; p. 107, fig. 52 și 52 a; p. 109, fig. 53; p. 123, fig. 61; p. 126, fig. 63; p. 127, fig. 65; p. 129, fig. 66; p. 131, fig. 70; p. 140, fig. 92; p. 142, fig. 93 și 99; p. 168, fig. 23—78 și în special fig. 43—45, 61—62; p. 169, fig. 171. V. I. Markovici, *KS*, 124, 1970, p. 96, fig. 38/3; V. S. Draciuc, *SA*, 1, 1971, p. 222, fig. 1; idem, *Arheologija*, Kiev, 5, 1972, p. 84, fig. 1. Analogii de acest fel ar mai putea fi citate și din alte lucrări dar nu considerăm că este necesar.

Menționăm că punctele rotunde în relief sînt întilnite și pe oglinda de la Șebeș — Podul Pripocului, dar altfel dispuse (cf. I. Aldea, *Apulum*, 9, 1971, p. 693, fig. 1).

⁴ Populație din Siberia. Vezi datele la Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 109.

Fig. 1. Mărunței-Olt. Obiecte descoperite în mormint. 1-2 oglindă cu tamga ; 3-4 cană.

și Mătășaru ⁵. Și la carpo-daci și la sarmați, ca și la alte populații de altfel, oglinzile erau considerate simboluri solare ⁶.

Preluata inițial de la sarmați, oglinzile cu tamga au început să fie lucrate și în regiunile noastre, așa cum arată descoperirile de la București-Militari, unde, într-o așezare autohtonă, Vlad Zirra a găsit un tipar întreg de turnat oglinzi și fragmente din alte trei exemplare diferite. Deci în așezarea de la București-Militari a existat un adevărat atelier de turnat oglinzi, meșterii putând fi deopotrivă sarmați sau daci.

În stadiul actual al cercetărilor este greu de precizat care oglinzi au fost lucrate în mediul daco-carpic și care în stepele nord-pontice, mai ales când ele redau aceleași semne (tamgale) și au fost găsite atât în complexe daco-carpice cât și în morminte sarmatice la Dunărea de Jos, în stepele nord-pontice sau în Cuban.

Cu privire la această problemă s-au făcut o serie de observații ⁷ care urmează să fie confirmate de noi cercetări de teren și laborator (analize de spectre de emisie și izotopi radioactivi).

De asemenea, nu se poate preciza unde a fost lucrat exemplarul de la Mărunței-Olt, care nu-și găsește analogii nici la dacii liberi, nici în mediul sarmatic.

Importanța mormintului de la Mărunței-Olt constă în faptul că este prima descoperire de acest fel făcută în vestul Munteniei, respectiv în zona dintre limesul *alutan* și cel *transalutan* ⁸.

În ceea ce privește fixarea în timp, lipsesc elementele de datare mai precise cum ar fi monedele și fibulele, dar, așa cum am arătat, o serie de detalii tehnice și aspectul general al vasului par a nu permite datarea lui mai timpuriu de a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. Dealtfel, această datare este susținută și de datele istorice, în sensul că sarmații nu se puteau infiltra la vest de limesul *transalutan* decât după distrugerea acestuia de către carpi în anii 245—247.

O datare mai restrânsă pare să ne fie sugerată de locul descoperirii, malul stîng al Oltului, în fața Romulei. Or, prezența unor grupuri de sarmați în imediata apropiere a importanțului centru civil și militar, unde se afla și un vad de trecere, este mai greu de admis în timpul existenței acestuia și de aceea sîntem înclinați să datăm mormîntul în ultimul pătrar al secolului al III-lea, eventual și la începutul secolului al IV-lea e.n.

Datarea mormintului într-o perioadă anterioară limesului *transalutan* (în secolul al II-lea e.n.) nu este posibilă, deoarece se opun acestei datări atât vasul cât și oglinda, prin dimensiunile sale. Nici încercarea de a coborî datarea mormintului în prima jumătate a secolului al III-lea, în timpul existenței limesului *transalutan*, nu ni se pare posibilă, întrucît un sarmat (mercenar sau nu) înmormîntat pe teritoriul imperiului trebuia să aibă în inventarul lui produse romane, care se găseau din abundență

⁵ *Ibidem*, p. 108.

⁶ Cf. *idem*, *Dacia*, N.S., 17, 1973, p. 245.

⁷ *Idem*, *Cultura carpică*, p. 109; Despre oglinzi, în general, vezi p. 106—111.

⁸ Vezi harta descoperirilor sarmatice la Gh. Bichir, în *Actes du VIIIe Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques*, I, Belgrad, 1971, p. 286, fig. 1; *idem*, *Ponica*, 5, 1972, p. 140, pl. I.

la Romula, și nu ceramică daco-carpică, care în această vreme, în regiune, se procura mai greu⁹.

Mormîntul pare a fi aparținut unei femei, judecînd după prezența oglinzii¹⁰.

Menționăm că pînă la descoperirea de la Mărunței-Olt, cele mai vestite mormînte sarmatice din Muntenia erau cele de la Bogdana pe Urlui și Păuleasa pe Vedea, databile în prima jumătate a secolului al III-lea e.n.¹¹, pătrunderea sarmaților spre vest fiind barată de limesul *transalutan*.

Prezența mormîntului la Mărunței-Olt arată că și în vestul Munteniei sarmații au pătruns în grupuri mici și izolate și au conviețuit cu populația daco-carpică, venită și ea aici în număr mare tot după părăsirea de către romani a limesului *transalutan*. O dovadă a acestei conviețuiri o constituie cana din mormînt.

TOMBE SARMATIQUE DÉCOUVERTE DANS LE SUD-OUEST DE LA VALACHIE

RÉSUMÉ

Les auteurs publient une tombe sarmatique, objet d'une découverte fortuite effectuée à Mărunței, sur la rive gauche de l'Olt. Cette découverte est située vis-à-vis de la ville antique de Romula, qui se dressait sur la rive droite de l'Olt. C'est la première découverte sarmatique mise au jour dans l'espace compris entre le *limes Alutanus* et le *limes Transalutanus*. L'étude du mobilier funéraire et l'examen des données historiques disponibles permettent la datation de cette tombe de la seconde moitié du IIIe siècle de n.è., plus exactement du dernier quart de ce siècle. Après l'abandon par les Romains du *limes Transalutanus*, abandon intervenu en 245 à la suite de la forte pression des attaques menées par les Carpes, cette région a été occupée par une population daco-carpique, entraînant dans son sillage des groupes isolés de Sarmates. La cruche (fig. 1/3-4) d'authentique facture daco-carpique, livrée par la tombe, est un témoignage de la cohabitation de ces populations.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Mărunței-Olt. Les objets découverts dans la tombe. 1-2 miroir avec tamga ; 3-4 cruche.

⁹ Între limesul *alutan* și cel *transalutan* n-au fost identificate pînă în prezent așezări și necropole ale autohtonilor care să poată fi datate sigur în prima jumătate a secolului al III-lea e.n.

¹⁰ E. I. Solomonik, *op. cit.*, p. 38, spune că pe teritoriul Uniunii Sovietice s-ar fi descoperit oglinzi și în mormînte de bărbați. Lipsind determinările antropologice, informația rămîne îndoielnică. În mod obișnuit oglinzile apar în mormînte de femei.

¹¹ Cf. Gh. Bichir, Peuce, 2, 1971, p. 143, idem, Pontica, 5, p. 171.